

Ivan Grkeš

Zašto nam je potrebno više ovakvih izdanja? Osvrt na knjigu *Tužna povijes mog života*, Dubrovnik: Matica hrvatska, 2017, 105. str.

Kada je u kolovozu 2017. godine u izdanju dubrovačkog ogranka Matice hrvatske objavljena knjiga *Tužna povijes mog života*, priređivači nisu mogli ni zamisliti da su objavom jednog ovakvog djela – naizgled relevantnog u okvirima lokalne povijesti – značajno pridonijeli i razumijevanju prošlosti hrvatske emigracije kasnog 19. stoljeća uopće. Za čitatelje naviknute na čitanje opsežnih i nadasve iscrpnih prozih naslova, knjiga može na prvi pogled razočarati, međutim, broj stranica (svega 83!) ne pokazuje nesrazmjer u sadržaju i vrijednosti informacija koju ona podastire pred čitatelje. Unatoč hvalevrijednom pothvatu objave povijesnog izvora relevantnog u okvirima hrvatske povijesti 19. stoljeća, Matičino izdanje ipak pati od ponekih boljki, doduše predvidljivih, a koje su, da su na vrijeme uočene i ispravljene, mogle sadržajno samo dodatno obogatiti ovo djelo.

Tužna povijes mog života nastala je na temelju rukopisnih zapisa dubrovačkog emigranta Vicka Njirića-Puha, koji se davne 1889, kao i velik broj njegovih sunarodnjaka, otisnuo na dalek put u Južnu Ameriku u potragu za blagostanjem koje nije mogao pronaći u vlastitoj sredini. Njirić-Puho kontinuirano je od trenutka napuštanja rodnog Zatona 1889. pa sve do kraja 1918. redovito vodio dnevničke zapise u kojima je pomno bilježio svaki proživljeni trenutak za vrijeme svog boravka u inozemstvu. Nakon povratka u domovinu, bilježnice s Puhovim originalnim dnevničkim zapisima, uništila je njegova supruga Amalija, pod izlikom prijjetnje

za (dobro)susjedske i obiteljske odnose, negdje između 1918. i 1922. Ne želeći prepustiti trajnom zaboravu vlastita sjećanja na mladost provedenu u Južnoj Americi, Puho se 1922. odlučuje za novi spisateljski pothvat: iznova će pokušati utisnuti svoja – već pomalo izbljedjela – sjećanja na papir, nastojeći, koliko god je moguće, rekonstruirati izgubljene dnevničke zapise, krećući se ovog puta u smjeru memoarske proze. Restituirana Puhova sjećanja, do 1974. odložena u noćnom ormariću njegove kćeri Ljubice, pronašla je njegova praunuka Marina, koja je zapise dalje prosljedila priređivaču Antunu Lonzi, zaslužnom za objavu i pretvaranje ovih bilježničkih rukopisa u jednu smislenu i zaokruženu cjelinu.

Važnost Puhove rukopisne ostavštine najjasnije se ogleda na trima razinama: lokalnoj (dubrovačkoj), nacionalnoj te egohistorijskoj. Sustavno iščitavanje „dnevnika“ čitatelju tako može ponuditi izravan uvid u teške materijalne prilike koje su vladale u Dalmaciji s kraja 19. stoljeća, a koje su dovele do masovnog iseljavanja stanovništva u prekomorske zemlje. Puho ne samo da ovim bilješkama čitatelju vrlo plastično predočava život u jednoj perifernoj sredini kakvo je bilo područje Dubrovnika u Austro-Ugarskoj Monarhiji, već i mentalitet ondašnjih ljudi te način življenja. Da bi uopće mogao platiti put do Amerike, Puhova se obitelj zadužuje kod lokalnog lihvara, istovremeno založivši vlastitu zemlju, jedini izvor obiteljskog prihoda, kao jamstvo za vraćanje duga. Prevelika agrarna napućenost, nedostatak plodne zemlje, izoliranost od većeg urbanog središta (do ceste koja je vodila za Dubrovnik najprije se trebalo doći brodom) – samo su neki od indikatora iseljavanja koje spominje Puho. Zanimljivost Puhovih dnevničkih sjećanja svakako predstavlja i autorov pokušaj da na vrlo slikovit način čitatelju predoči mentalitet vlastite sredine: kako je stanovništvo Zatona gledalo na prekomorska iseljavanja i što su od svojih ukućana koji su se odlučili na takav pothvat očekivali? Puho tako činjenicu da jedna osoba koja radi u inozemstvu izdržava članove vlastite obitelji, prikazuje kao sasvim prirodnu stvar. Dapače, u kontekstu same lokalne sredine ta se činjenica pokazuje i presudnom: obitelji koje izdržava više „rođaka“ i kojima šalju pozamašne svote novca, unutar sela uživaju veći prestiž od obitelji koje takvu rodbinu nemaju.

U širem, nacionalnom smislu, Puhovi dnevnički zapisi predstavljaju neprocjenjiv doprinos istraživanju povijesti svakodnevice hrvatske emigracije u Južnu Ameriku s kraja 19. stoljeća. Po dolasku u Južnu Ameriku Puhovi zapisi „progovaraju“ o ustroju lokalne emigrantske mreže kao i o „emigrantskoj solidarnosti“ kao temeljnim kohezivnim elementima među iseljenicima; o sustavima poznanstava (rodbina, prijatelji, poznanici) kao i ulogama posredništva kao nužnim preduvjetima za uspješnu socijalnu integraciju i pronalaska lukrativnog posla uopće. Osim toga, Puho opisuje i emigrantsku svakodnevicu obilježenu – pored *mal du paysom* – glađu, bolestima, neimaštinom, smrću, egzistencijalnom nesigurnošću, problemom adaptacije (jezična i obrazovna barijera kao otegotna okolnost ka socijalno-ekonomskom usponu). Ono što autor na poseban način čitateljima nastoji predočiti, pored uobičajenog pozivanja na puko iznošenje vlastite „tužne“ prošlosti, jest prikaz vlastitog poslovnog uspona: od sitnog plantažnog radnika,

radnika u čileanskim *salitarnama* do dobrostojećeg trgovca. Dodatnoj vrijednosti Puhovih sjećanja pridonosi i činjenica da je autor bio i neposredan sudionik dviju revolucija (Argentina i Čile) o kojima progovara u tekstu.

Treći bitan element koji bih posebno istaknuo u Puhovim sjećanjima jest upravo egohistorijski: što uopće znači biti emigrant? Egohistorijska perspektiva – najizravnije posredovana memoarskom i dnevničkom prozom – u okvirima hrvatske povijesti devetnaestog stoljeća predstavlja pravu rijetkost: posebice uzevši u obzir činjenicu da je jedno takvo djelo napisao polupismeni emigrant sa završenom osnovnom školom. Stoga bih s aspekta brojnosti takvih izvora i sadržaja uopće, istaknuo upravo specifičnost i raritetnost Puhovih zapisa – imajući ponajprije na umu deficit ovakvih izvora vezanih uz emigrantsku povijest. Još jedna činjenica Puhove dnevničke zapise čini relevantnima u kontekstu današnjih prilika: iseljavanja mladih iz Hrvatske. Koja su to pitanja i izazovi s kojima se svaki pojedinac koji odluči napustiti vlastitu sredinu u potrazi za boljim životom mora susresti? Je li moguće u potpunosti zatomiti vlastiti identitet i u cijelosti se integrirati u novo društvo? Koja je cijena potrage za blagostanjem? Puho na ova pitanja odgovara nedvosmisleno: biti emigrant znači biti „rastrgan“ između dviju krajnosti – brige za vlastito, ali i obiteljsko blagostanje, gdje je jedna krajnost podređena drugoj! Svoj identitet Puho nikada nije uspio – niti pokušao – do kraja zatomiti, dapače, bilingualnost kao jednu od svojih identitetskih odrednica prikazuje u pozitivnom svjetlu: kao prednost ka lakšem integriranju u novo društvo. Cijena potrage za materijalnim blagostanjem kod Puha ogleda se na nekoliko razina. S individualne razine, stjecanje materijalne osnove omogućilo mu je neovisnost o vlastitoj obitelji koju počinje financijski uzdržavati, kao i potpunu socijalnu emancipaciju u sredini oslobođenoj obiteljskih i lokalnih okova; s druge strane materijalna neovisnost Puhu omogućava i osobno sazrijevanje: postupno se suočava s realnošću i shvaća koliko ga vlastita obitelj iskorištava i gleda, prije svega, kao dodatan izvor prihoda. Glavna cijena koju je svaki emigrant na kraju morao platiti – pa tako i naš autor – bila je, dakako, ona fizička: težak fizički rad na kraju je ostavio posljedice na zdravlju, iako ga ono i dalje nije priječilo u obavljanju poslova. Stoga bismo mogli zaključiti – Puhovim riječima – da biti emigrant znači biti osoba koja žrtvuje svoje pojedinačne interese radi dobrobiti drugih (obitelji)!

Tražiti svojevrzne manjkavosti/nedostatke u Puhovoj (re)konstrukciji vlastite prošlosti odista je nepotrebno, s obzirom na to da je sasvim jasno kako se čitateljska očekivanja, jasno, ne moraju (i ne smiju!) preklapati s autorovima. Unutar vremenskog i prostornog konteksta u kojem Njirić-Puho živi i djeluje, dnevnički zapisi kao jedan povijesni narativ sasvim dobro funkcioniraju. Međutim, ono čime kao čitatelji ne bismo, barem u ovom matičinom izdanju, trebali biti zadovoljni jest način prezentacije ovog povijesnog izvora javnosti. Knjiga se strukturalno sastoji od: dvaju kratkih predgovora, središnjeg teksta (Puhovih zapisa) te glosarija. Iz same strukture djela vidljiv je izostanak jedne (barem) kraće uvodne studije koja bi ukratko čitateljima predočila historijski te prostorno-vremenski kontekst u kojem živi naš autor

– kao i njegovu biografiju (osnovne biografske crtice o Puhu nalaze se u dvama predgovorima). Osim toga, kratak kritički osvrt na autorov stil pisanja i percepcije pojedinih ličnosti s kojima se susreće, kao i problematizacija memoarske proze kao povijesnog izvora također izostaju. Drugi nedostatak ove knjige svakako proizlazi iz njene „ograničenosti“ i ciljane usmjerenosti ka domaćoj publici, zbog čega su priređivačke intervencije u leksik i stil Njirić-Puha minimalne, tako da se pojedine riječi koje se unutar lokalne sredine smatraju više-manje razumljivima nisu prevodile te će zbog toga čitateljima nevičnima dubrovačkom lokalizmu, ovo djelo biti „teže prohodno“. Upravo zbog ovih – više-manje predvidljivih – manjkavosti čini mi se da će knjiga *Tužna povijes mog života*, nažalost, ostati izvan dosega šire čitalačke, ali i istraživačke javnosti.

Za kraj preostaje odgovoriti na naslovno pitanje: zašto je potrebno više ovakvih izdanja? Iako se autorov subjektivni i nimalo skriven stav zrcali već u prijašnjim recima ovog prikaza, smatram da je objava ovakvih djela korisna iz dvaju razloga: (1) doprinosa istraživanju hrvatske povijesti 19. st, imajući posebice na umu deficitnost ovakvog tipa povijesnog izvora, a koji nam uvelike mogu „nadomjestiti“ upotrebu konvencionalnih izvora, ponajviše zbog svoje neposrednosti i jednostavnosti; (2) potencijalnog istraživačkog usmjerenja ka kulturnoj povijesti i svakodnevi, posebice onoj emigrantskoj. Zaključno, Matičino izdanje bilježničkih rukopisa Vicka Njirić-Puha predstavlja jedno značajno djelo relevantno u okvirima nacionalne i lokalne historije, koje je unatoč očitim nedostacima i limitiranosti unutar prostornih jezičnih granica lokalne povjesnice, svakako vrijedno pročitati!

Pro tempore

Časopis studenata povijesti

Pro tempore

Časopis studenata povijesti, br. XIII

Zagreb, 2018.

Pro tempore

Časopis studenata povijesti

Godina XIII, broj 13, 2018.

Glavni i odgovorni urednik

Ivan Grkeš

Zamjenica glavnog urednika

Lucija Bakšić

Uredništvo

Mihaela Marić

Lucija Bakšić

Mario Katić

Igor Krnjeta

Urednici pripravnici

Andrija Banović

Matej Lisičić

Matea Altić

Marta Janković

Alen Obrazović

Saša Vuković

Lektura i korektura

Alina Jušić

Ema Maglić

Ema Botica

Tanja Jelinić

Karla Papeš

Mateja Papić

Borna Treska

Recenzenti

dr. sc. Zrinka Blažević

dr. sc. Estela Banov

dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus

dr. sc. Nikica Gilić

dr. sc. Tomislav Galović

dr. sc. Hrvoje Gračanin

dr. sc. Emil Heršak

dr. sc. Branimir Janković

mr.sc. Vedran Obućina

dr. sc. Sanja Potkonjak

dr. sc. Martin Previšić

dr. sc. Marko Šarić

mr. sc. Filip Šimetin Šegvić

mr. sc. Nikola Tomašegović

Dizajn i priprema za tisak

Rene Jelenić

Prijevod s engleskog jezika

Alen Obrazović

Ema Bonifačić

Paula Fajt

Izdavač

Klub studenata povijesti –

ISHA ZAGREB

ISSN: 1334-8302

Adresa uredništva:

Klub studenata povijesti -

ISHA Zagreb (za: Redakcija *Pro tempore*)

Filozofski fakultet

Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3

10000 Zagreb

Email:

pt.urednistvo@gmail.com

Časopis je besplatan.

Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/pro-tempore>

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno je uz novčanu potporu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Kluba studenata povijest – ISHA Zagreb i Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta.